

1983/84:26

Torsdagen den 17 november

Kl. 12.00

1 § Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1983/84:113 om ett program för ökad närhet mellan bostäder och arbetsplatser

Anf. 1 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Cecilia Jensfelt har frågat statsministern om regeringen är beredd att ta initiativ till ett samlat åtgärdsprogram för att möjliggöra en ökad närhet mellan bostäder och arbetsplatser i storstadsregionerna. Frågan har överlämnats till mig.

Jag vill erinra om att det är kommunerna som i första hand har ansvaret för den fysiska planeringen och för bostadsförsörjningen. Det innebär att det ankommer på dessa att söka påverka lokaliseringen av arbetsplatser och bostadsbebyggelse. Det kan göras med stöd av den lagstiftning som finns på området.

Storstadsområdena är och måste ses som sammanhängande bostadsförsörjningsområden. De kommuner som ingår i ett sådant bostadsförsörjningsområde måste i samverkan lösa sina gemensamma bostads- och arbetsmarknadsfrågor. En sådan samverkan förekommer ju också på de flesta håll.

Några centrala initiativ i syfte att styra kommunernas planering anser jag inte vara lämpligt.

Anf. 2 CECILIA JENSFELT (c):

Herr talman! Jag tackar bostadsministern för svaret. Jag beklagar att statsministerns tid trots allt inte tycks räcka till för att svara på min fråga.

Centern har under decennier kämpat hårt för att förbättra storstadsbornas vardagsvillkor. Arbetsresornas längd har en avgörande betydelse för livskvaliteten i vardagslivet. Vi vill därför skapa närhet mellan bostäder och arbetsplatser i levande lokalsamhällen inom storsamhället. Vi vill ge alla en hembygd i storstaden.

Att ha närhet mellan bostad och arbete ger många familjer en trygghet i

*Om ett program för
ökad närhet mellan
bostäder och ar-
betsplatser*

vardagen. Många – speciellt kvinnor – drar sig för att söka förvärvsarbete, när de vet att arbetsresorna kommer att ta två timmar eller mer per dag. Vad värre är: enligt den senaste levnadsnivåundersökningen ökar de riktigt långa arbetsresorna, på mer än två timmar dagligen, speciellt i Stockholmsregionen, och de korta resorna, på mindre än en halv timme, blir allt färre i alla tre storstäderna. Mot bakgrund av de sociala problem detta innebär för många människor, den ökade sårbarheten i samhället och den stora energiåtgången för långa arbetsresor måste något göras.

Det handlar inte enbart om kommunal fysisk planering och bostadsförsörjning, bostadsminister Gustafsson.

Det krävs bl. a. en decentralisering av de statliga arbetsplatserna för att staten skall föregå med gott exempel och visa vägen för näringslivet i övrigt, sätta i gång goda cirklar ute i de ensidiga bostadsområdena och motverka kontoriserings av stadskärnorna.

Det krävs ett fullföljande av de möjligheter till kommunal decentralisering som centern i regeringsställning öppnade.

Det krävs förbättrade möjligheter att starta och driva småföretag, dvs. ett fullföljande av det arbete som centern grundlade i regeringsställning.

Det krävs vidare ekonomiska styrmedel utöver den inomregionala skattekraftsutjämnings, som centern i regeringsställning genomförde utifrån ett regionalt centerinitiativ.

Detta var några exempel på åtgärder.

Herr talman! Det krävs ett samlat åtgärdsprogram för att möjliggöra en ökad närhet mellan bostäder och arbetsplatser i storstadsregionerna.

Mittenregeringen beslutade 1981 att en utgångspunkt för den långsiktiga statliga lokalförsörjningen skall vara att endast sådana myndigheter för vilka det av verksamhetsskäl eller på grund av sambandskrav bedöms nödvändigt skall disponera lokaler i centrala Stockholm. Detta beslut togs för att öka närheten mellan bostäder och arbetsplatser.

Följer den socialdemokratiska regeringen upp detta beslut – eller har arbetet avstannat efter regeringsskiftet? Man kan ha anledning att undra, mot bakgrund av vad som faktiskt skett:

För det första har regeringen beslutat att FOA, som vuxit ur sina lokaler, *inte* skall flytta till Botkyrka, en kommun med stor brist på arbetsplatser. FOA skall enligt socialdemokraterna ligga kvar centralt.

För det andra har socialdemokraterna beslutat förlägga det nya energiverket centralt i Stockholm.

Detta tyder, herr talman, inte på någon bestämd politisk vilja att styra utvecklingen i decentralistisk riktning.

Anf. 3 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Låt mig först säga till Cecilia Jensfelt att den omständigheten att statsministern inte svarar på frågan inte sammanhänger med bristande tid utan med den ärendefördelning som råder i regeringskansliet.

I övrigt kan jag bara konstatera att frågeställaren och jag är överens om det angelägna i att man integrerar bostäder och arbetsplatser. Men vi kan också

konstatera att detta i allt väsentligt är en kommunal fråga. I det nya förslaget till plan- och bygglag, som nu är på remiss hos lagrådet, förstärks kommunernas möjligheter och ansvar i dessa ärenden ytterligare.

När det gäller frågan om centrala initiativ för att åstadkomma en sådan här integrering vill jag erinra om att det för några år sedan, i den regionalpolitiska verksamheten, gjordes ett omfattande arbete i fråga om pendlingsregioner runt varje centralort. Inom länsplaneringens ram har man också sökt påverka kommunerna att planera för goda lokala arbetsmarknader.

Jag har den största tilltro till kommunernas möjligheter och vilja att klara av denna uppgift. Vi tänker inte beröva kommunerna det ansvar som de redan har i denna fråga.

När det gäller statliga arbetsplatser väljer vi en annan väg än den som, om jag förstod Cecilia Jensfelt rätt, centern hade bestämt sig för. Vi försöker flytta ut beslutanderätten i stället för att flytta ut folket. En sådan verksamhet är på gång. Beslutanderätten läggs ut regionalt och lokalt. Därmed hamnar också arbetsplatserna där.

Anf. 4 CECILIA JENSFELT (c):

Herr talman! Bostadsministern har gett några exempel på åtgärder som regeringen vidtar, men det samlade åtgärdsprogram som jag efterfrågar för att möjliggöra den viktiga decentraliseringen av arbetsplatser och motverka att de förläggs i centrala delar av storstäderna tycks inte vara på gång.

Jag vill upprepa att jag känner oro för att arbetsresornas längd kraftigt ökar i storstadsregionerna. Arbetsresor på mer än två timmar per dag är någonting som familjerna i längden egentligen inte klarar av. Jag menar att det fortfarande behövs kraftfulla åtgärder för att vi skall få en decentralistisk planering. Jag är inte säker på att det som bostadsministern här har räknat upp kommer att räcka.

Anf. 5 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Vi är överens i sak och behöver inte diskutera mer. Vi tycker båda att det vore bra om man kunde integrera bostäder och arbetsplatser i större omfattning än vad som nu sker. Jag konstaterar att det är kommunerna som har ansvaret för detta. De har redan medlen genom det kommunala planmonopolet. Deras ställning förstärks i den nya plan- och bygglagen. På det regionalpolitiska området har vi försökt medverka till en lösning i enlighet med den uppfattning som Cecilia Jensfelt företräder. När det gäller utflyttningen av arbetstillfällen försöker vi, så gott det nu går, att flytta över beslutanderätten.

Om man skall komma ett stycke längre på den här vägen förutsätter det någon form av etableringskontroll och styrning av näringslivets lokaliseringar. Om det är vad Cecilia Jensfelt begär, eller om hon tycker att det vore bra, kanske vi så småningom kan återkomma till den frågan. Då kan det vara värdefullt att veta att centern är beredd att stödja en sådan linje.

*Om ett program för
ökad närhet mellan
bostäder och ar-
betsplatser*

Anf. 6 CECILIA JENSFELT (c):

Herr talman! Det kommunala planmonopolet är inte tillräckligt – det har vi sett. Det räcker inte till för att man i Stockholmsregionen skall kunna vända den stora skutan åt rätt håll, utan det krävs ett samlat åtgärdsprogram. Det vore bra om vi kunde återkomma till det.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1983/84:148 om den kommunala vetorätten

Anf. 7 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Elving Andersson har frågat mig om jag anser att det är rätt att inskränka det lokala inflytandet över den egna miljön.

Som framgår av det förslag till ny plan- och bygglag (PBL) som nyligen har remitterats till lagrådet är det regeringens uppfattning att det är viktigt att kommunerna garanteras ett starkt inflytande över den lokala miljön. Att öka kommunernas inflytande är ett av de väsentligaste syftena med förslaget. Förslaget innebär att kommunernas självbestämmande ökar när det gäller planering och byggande, bl. a. genom att den statliga fastställelseprövningen av planer slopas. Den statliga kontrollen begränsas i huvudsak till att bevaka riksintressen och samordna flera kommuners intressen.

Jag har självfallet samma grundläggande syn beträffande kommunernas inflytande över sådana industrietableringar som kräver tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen, där reglerna om det kommunala vetot som Elving Andersson åsyftar i sin fråga ingår. PBL-förslaget innehåller inte någon motsvarighet till bestämmelserna i 136 a § byggnadslagen. Avsikten är att denna fråga skall regleras i den lag om hushållning med naturresurser med vilken arbete f. n. pågår i regeringskansliet och som bl. a. skall reglera riksintressen. En utgångspunkt för arbetet är att vetorätten skall vara kvar. Det kan dock ifrågasättas om nuvarande bestämmelse har en lämplig omfattning med avseende på verksamheter som har sådan nationell betydelse att de måste kunna lokaliseras någonstans i landet. I det pågående arbetet övervägs därför om det är lämpligt att låta riksintresset ta över det lokala.

Ett förslag till en naturresurslag kommer att remissbehandlas innan regeringen tar ställning i frågan. Om regeringen därvid finner att det kommunala vetot bör kunna brytas igenom i vissa fall är det självklart att en sådan möjlighet bara skall kunna användas ytterst restriktivt och först när alla tänkbara alternativa lokaliseringar har övervägts.

Anf. 8 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på min fråga.

Jag har tidigare en gång ställt en fråga till bostadsministern om den kommunala vetorätten, och jag fick svar den 13 januari i år. Min fråga gällde då en utvidgning av det kommunala vetot till att omfatta även uranhanteringsens olika led. Jag tog vid det tillfället Kynnefjäll, på gränsen mellan Dalsland

och Bohuslän, som ett exempel, där de berörda kommunerna på ett mycket tidigt stadium klart deklarerade att de inte kunde tänka sig att detta område skulle användas som en sopstation för utbränt kärnbränsle.

På och omkring Kynnefjäll finns också en mycket stark folklig opinion för att slå vakt om hembygden. Denna opinion har bl. a. tagit sig sådana uttryck som att man haft vakthållning dygnet runt i över tre år för att försöka stoppa eventuella provborrningar.

Den 13 januari i år uppmanade bostadsministern mig att åka hem till Bohuslän och lugna de människor i kommunerna som var oroliga. Men i dag kan vi konstatera att denna oro var, och tydligen fortfarande är, befogad. Min förhoppning var att vi skulle få ett förstärkt kommunalt veto, men nu blir det förmodligen tvärtom – en kraftig urholkning.

Detta är en mycket olycklig utveckling. Under Fälldinregeringarnas tid genomfördes en decentralisering av beslutsfunktionerna på många områden. En urholkning av det kommunala vetot, på det sätt som vi nu kan misstänka kommer, innebär en mycket kraftig centralisering av beslutanderätten. Just den kommunala vetorätten är ju en grundläggande och mycket viktig del i det kommunala självstyret.

Det finns dock en del positiva bitar i bostadsministerns svar, och det är jag glad för. Bostadsministern uttalar sig i allmänna ordalag för ett större lokalt inflytande, ett ökat kommunalt självbestämmande, i olika plan- och byggfrågor, och det är positivt. Vad som oroar mig är att bostadsministern inte utesluter att det skall finnas en sådan här "säkerhetsventil" i det kommunala vetot. Därmed tar man ifrån kommunerna och människorna på det lokala planet den mest effektiva möjligheten de har att kunna värna sin egen livsmiljö, och jag tycker att det är beklagligt om vi får en sådan utveckling.

Anf. 9 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! I den debatt vi förde den 13 januari 1983, när jag sade att Elving Andersson kunde åka hem och lugna befolkningen, gällde frågan huruvida uranhantering och förvaring av utbränt kärnbränsle skulle omfattas av 136 a § byggnadslagen eller inte. Jag meddelade då att regeringen hade uppfattningen att så var fallet, vilket också tidigare regeringar hade haft, och att man alltså fritt kunde besluta om detta.

Beträffande frågorna i övrigt kan vi i dag inte säga, Elving Andersson, hur det kommer att bli. Jag har försökt att ärligt redovisa de överväganden vi gör i arbetet med den nya naturresurslagen, men vilka slutsatser man kommer fram till vet vi ännu inte. Jag har samma respekt för den kommunala självstyrelsen som Elving Andersson, och jag anser att det kommunala vetot spelar en mycket betydande roll, även om man kan konstatera att vi hade en bra kommunal självstyrelse i landet också innan vi införde 136 a § byggnadslagen, så frågan är ju inte helt avhängig av den.

Vad det här först och främst gäller är frågan om det kommunala vetot som en princip. Jag har på den punkten uttalat – i motsats till vad som framförts i förslag som lagts fram i andra sammanhang – att det kommunala vetot skall vara kvar. Frågan är då: Skall det lokala intresset ta överhand över

riksintresset i avvägningen mellan dessa båda intressen? Skall vi, Elving Andersson, ha en situation som innebär att produkter som är av miljöfarlig karaktär, på grund av det kommunala vetot måste forslas till Danmark, Tyskland eller någon annanstans? Måste vi inte ha möjlighet till en prövning där man för det första beaktar ett starkt nationellt intresse, och där man för det andra kan konstatera att det inte finns någon alternativ plats inom landet för den aktuella hanteringen? Jag skulle inte tro att exempelvis Kynnefjäll, som Elving Andersson särskilt intresserar sig för, är den enda plats i landet som kan användas i sådana sammanhang.

Jag har också gått igenom de fall där man hitintills har tillämpat det kommunala vetot, och jag kan knappast se något fall där en sådan här undantagsregel skulle ha kunnat införas.

Anf. 10 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag tackar bostadsministern för dessa kompletterande upplysningar.

Anledningen till att jag hänvisade till den diskussion vi hade i januari om uranhanteringens olika led, kopplade till det kommunala vetot, var att den frågan togs upp i en artikel i Svenska Dagbladet den 23 september i år. I denna artikel nämnde bostadsminister Hans Gustafsson just lager för slutförvaring av utbränt kärnbränsle som ett exempel på någonting som kunde ligga till grund för att undantag i det kommunala vetot skulle kunna tillämpas. Det var med anledning av det uttalandet jag påminde om den debatt vi hade i januari, då vi diskuterade uranhanteringens olika led.

I och för sig gläder det mig att bostadsministern deklarerar sin respekt för den kommunala självstyrelsen och att han anser att det kommunala vetot skall finnas kvar. Men det blir trots allt en kraftig urholkning av detta, om vi inför en undantagsregel. Då fråntar vi de facto kommunerna och människorna ute på det lokala planet en möjlighet att stoppa projekt av olika slag som miljömässigt eller på annat sätt förstör deras hembygd. Det är just detta som jag för min del inte kan acceptera. Om vi skall ha en väl fungerande kommunal självstyrelse och ett kommunalt veto, då måste vi enligt min mening också vara beredda att acceptera detta fullt ut och inte ha några undantag från regeln.

Anf. 11 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag bestrider att vad jag här har sagt innebär en kraftig urholkning. Jag har sagt att regeln kan komma att frångås endast i exceptionella undantagsfall, nämligen när det är fråga om ett starkt och oomtvistligt nationellt intresse och när det grundligt har visats att några andra alternativ inte föreligger.

Elving Andersson hänvisar till frågan om det utbrända kärnbränslet, men det är ju ett faktum att vi har sådant i landet. Och det är ett faktum att det på något sätt måste förvaras eller förstöras. Man har då att pröva hur det skall ske och var det skall ske. Det gäller en ytterligt liten och utomordentligt starkt begränsad uppmjukning av det kommunala vetot, som jag i övrigt

ställer mig bakom. Därför tror jag att vi kan ta det ganska lugnt, om vi skulle hamna i den situationen att ett sådant förslag läggs fram.

F. n. är det bara fråga om överväganden. Att diskussionen över huvudet taget kom upp i detta sammanhang, Elving Andersson, berodde på att energikommittén hade föreslagit att det kommunala vetot inte skulle gälla beträffande kolkraftverk. Jag har inte ställt upp på det, utan jag har sagt att det kommunala vetot skall vara kvar men att man kan tänka sig att det vid en avvägning mellan det nationella intresset och det lokala intresset skall finnas en möjlighet för det nationella intresset att ta över i exceptionella undantagsfall. Hur det blir får vi se så småningom. Då får både Elving Andersson och jag tillfälle att återkomma.

Nr 26

Torsdagen den
17 november 1983

Om den kommunala vetorätten

Anf. 12 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Det kan tänkas att bostadsministern anser att detta inte är en kraftig urholkning utan en mycket blygsam inskränkning av den kommunala självstyrelsen och vetorätten. Men jag vill påpeka att de kommuner och framför allt de människor som kan komma att beröras av denna åtgärd säkert kommer att uppfatta det som en mycket kraftig inskränkning av den kommunala självstyrelsen och möjligheten att kunna påverka den egna miljön.

Anf. 13 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Ja, det kan jag också tänka mig, Elving Andersson. Men vi kan inte alltid få det alldeles som vi vill. Om det finns ett starkt nationellt intresse så finns det också en stark nationell opinion, och den kan ju inte vara betydelselös i förhållande till den lokala opinionen. Men jag hävdar fortfarande att det är en mycket svag urholkning. Det kommer att bli ytterligt sällan, om ens någonsin, som en sådan regel kan behöva tillämpas. Jag tycker dock att det är rimligt att vi har en möjlighet att gemensamt pröva om ett stort nationellt intresse i alla lägen skall stå tillbaka för ett lokalt intresse. Men vi får se vad vi kommer fram till, Elving Andersson, och då får vi tillfälle till nya diskussioner.

Anf. 14 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Det blir väl, som bostadsministern säger, anledning för oss att återkomma till den här diskussionen när det finns konkreta förslag att diskutera. Låt mig ändå konstatera att det finns en ideologisk skiljelinje i vårt sätt att se på den här frågan. Jag värnar mycket starkt den kommunala självstyrelsen och är inte beredd att göra undantag i den för starka nationella intressen. Jag menar att den viktigaste utgångspunkten i det politiska arbetet måste vara människornas möjligheter att på det lokala planet påverka sin egen livsmiljö och sin egen livssituation. Här har vi en ideologisk skiljelinje som vi inte kan komma till rätta med i dag.

Torsdagen den
17 november 1983

*Om avhjälpande av
skador vid spräng-
ningar för vägar-
beten*

Anf. 15 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Det är inte så lätt, för alldeles nyss besvarade jag en fråga där man begärde att staten skulle gå in och styra kommunerna hårdare. Det avisade jag. Nu säger Elving Andersson att jag är ute efter att styra över det kommunala intresset.

Jag tror inte att Elving Andersson behöver företräda någon annan uppfattning än jag när det gäller respekten för den kommunala självstyrelsen. Jag har sysslat med de frågorna praktiskt taget hela mitt liv och inser deras värde. Men jag tror att Sveriges kommunalmän, som jag betraktar som ett ovanligt förnuftigt släkte, inser att det här gäller frågor som vi på något sätt måste hantera.

I den remissomgång som följer på det föreliggande förslaget får vi se vilken synpunkt som t. ex. Kommunförbundet har i denna fråga. Kommunförbundet får väl ändå sägas vara representativt för den kommunala sektorn och den kommunala självstyrelsen. Dess synpunkter vet jag ingenting om i dag, och det gör inte Elving Andersson heller.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1983/84:114 om avhjälpande av skador vid sprängningar för vägarbeten

Anf. 16 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har frågat mig om jag är beredd att ofördröjligen instruera vägverket att tillse att skador på fastigheter som uppstår i samband med sprängningar för vägarbeten repareras utan dröjsmål.

När det gäller regleringen av skador av det slag som avses skall vägverket självfallet handla i enlighet med de rättsregler som gäller. Är vägverket ansvarigt för skadorna så skall verket naturligtvis också se till att de omedelbart åtgärdas. Självfallet bör verket vid skada hjälpa en skadelidande med erforderliga upplysningar för reglerande av skadan.

Anf. 17 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig att tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Jag finner emellertid att svarets utformning inte är klagörande och därför inte heller tillfredsställande. Kommunikationsministern uppehåller sig inte alls vid det som jag tog upp i min fråga, nämligen procedurfrågan.

Det är nu fem och en halv vecka sedan jag gjorde kommunikationsministern uppmärksam på detta problem, och när det inte hände någonting i saken ansåg jag mig tvungen att ställa en offentlig fråga.

I söndags stötte jag på en frusen grannfamilj, som var på väg att i desperation överge sitt hem och ta in hos anförvanter, sedan det blivit omöjligt att hålla värmen på grund av att deras skorsten ännu efter sex månader inte hade lagats på ett tillfredsställande sätt och man nu också hade tagit vattnet från dem.

Så går det alltså till ute i markerna – och inte så långt härifrån.

Som jag redan i min fråga anfört är det absurt att vägverket skall kunna skjuta ifrån sig ansvaret för reparationer av skador, som tillfogats fastighetsägare i närheten av ett vägbygge, på den av verket anställde underentreprenören. Jag måste på nytt och med eftertryck konstatera att fastighetsägaren genom expropriationslagstiftningens utformning är sakägare gentemot vägverket, men han har inga affärer gemensamt med entreprenören. Han har heller inte – i motsats till vägverket – några sanktionsmöjligheter mot denne.

Vägverkets spel i den här frågan är ett fejt och orättfärdigt system, som är ovärdigt en statlig myndighet. Detta system måste brännmärkas och avskaffas – och det illa kvickt. Det är därför jag har begärt att kommunikationsministern *ofördröjligen* skall tillse att det blir gjort.

Vad som har utspelat sig det senaste halvåret i vår kommun har varit ett mera okänsligt, fejt och inkompetent hanterande av oskyldiga medborgares intressen än vad jag hittills påträffat under mer än 40 års offentlig verksamhet.

Jag vill därför på nytt fråga kommunikationsministern: Anser statsrådet verkligen att fastighetsägare som drabbas av skador vid vägbyggen skall behöva förhandla halvårsvis eller mer – och eventuellt ytterligare processa om detta – med vägverkets underentreprenör? Var vänlig och svara ja eller nej!

Anf. 18 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte, Gunnar Biörck i Värmdö, diskutera de enskilda fall som jag har uppmärksamrats på. Jag har haft möjligheter att hos vägverket kontrollera på vilket sätt dessa frågor hanterats. Det gäller ett visst antal personer, där Gunnar Biörck själv är inblandad. Jag har också kunnat underrätta om vilka åtgärder som har vidtagits.

Vägverket och andra statliga myndigheter har givetvis att rätta sig efter de lagar som gäller. Att det skulle gälla särskilda regler för vägverket i skadestandsfrågor är inte rimligt. Det måste gälla samma skadestandsregler, oavsett om det är vägverket, någon annan myndighet, något verk, en privatperson eller ett privat bolag som i sin verksamhet förorsakar skada för tredje man.

När skador uppkommer kan det vara svårt för den enskilde – det är jag medveten om – att veta vart han skall vända sig. Självfallet skall verket vid skada hjälpa den skadelidande med de upplysningar som kan vara erforderliga för att vederbörande skall kunna vända sig till rätt person. Den erfarenhet jag har är att vägverket normalt hjälper till med detta.

Det är också självklart, Gunnar Biörck, att en skadelidande inte onödigtvis skall behöva lida av en skada som förorsakats av vägverkets eller något annat verks åtgärder.

Anf. 19 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har avsiktligt inte i min fråga berört några enskilda fall, även om jag nu i mitt inlägg tog upp ett fall som gällde en annan person. Jag

Torsdagen den
17 november 1983

*Om åtgärder mot
tågförseningar på
grund av lokbrist*

har i min medicinska verksamhet lärt mig att ur det speciella kunna deducera fram det generella. I det här fallet är det alltså fråga om en juridisk ordning som är orimlig. Fastighetsägarna har, herr kommunikationsminister, faktiskt inte någonting med ABV eller SIAB att göra, utan det är vägverket som har med dem att göra. De förhandlingar som behövs måste föras på så sätt att vägverket tar på sig ansvaret för reparationer i rimlig tid på de fastigheter det gäller och sedan avkräver ABV, SIAB, eller vad det nu är för någonting, ersättning för kostnaderna. Det är i sak fullständigt absurt att vägverket skall kunna spela över sitt ansvar på en enskild firma, med vilken den drabbade fastighetsägaren i övrigt inte har någonting att göra.

Jag är förvånad över att kommunikationsministern, som ju skall vara en hyvens karl, söker betäckning bakom sådana formalistiska uttalanden som här gjorts. Enligt min mening borde kommunikationsministern gå upp till sitt kansli, innan han far till Härnösand, och skaka om de berörda personerna i vägverket, så att det *händer* något.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1983/84:120 om åtgärder mot tågförseningar på grund av lokbrist

Anf. 20 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Hugo Hegeland har, med hänvisning till att lokbrist uppges ha orsakat förseningar för tågtrafiken mellan Stockholm och Göteborg, frågat mig

dels hur detta är möjligt med hänsyn till de betydande belopp som riksdagen anslagit för lokinköp,

dels om jag är beredd att vidta åtgärder så att en upprepning av det inträffade kan undvikas.

Jag vill först klargöra vikten av en punktlig tågtrafik. Skall SJ vara konkurrenskraftigt och attraktivt måste tågen gå och komma i tid. En god tidtabellshållning är därmed avgörande för att SJ skall kunna förbättra sin ekonomi. Alltsedan den kaosartade vintern 1981–1982 till i sommar har också tågförseningarna fortlöpande minskat. Bakom den här utvecklingen ligger statsmakternas kraftiga satsningar på investeringar i järnvägen. Det ligger dock i sakens natur att alla åtgärder som därmed kunnat vidtas inte kan få effekt på en gång. Fortfarande återstår mycket att göra. Det visar också höstens förseningar i tågtrafiken som orsakats av flera samverkande faktorer.

SJ har i dag en relativt modern lokpark. De lok som nu fortlöpande levereras är resultatet av ett fruktbart samarbete mellan SJ och svensk industri. Loken fungerar i stort sett bra, och någon total lokbrist råder inte enligt SJ. Vid speciella trafikstörningar, som nu i höst, kan det dock kortsiktigt uppstå lokbrist i vissa områden, eftersom man inte kan omdirigera lok från andra områden hur snabbt som helst. Jag vill också nämna att det

finns behov av modernare lok med bättre prestanda, en god arbetsmiljö och en tillfredsställande tillförlitlighet.

Jag kan naturligtvis inte försäkra Hugo Hegeland om att tåg förseningar på grund av lokbrist aldrig mer kommer att hända. Däremot kan jag lova att SJ prioriterar arbetet med att komma till rätta med tåg förseningar. Som ett aktuellt exempel på regeringens stöd i detta arbete vill jag erinra om förslaget till riksdagen tidigare i november om en lösning för spårtrafiken i Stockholmsområdet. Förutom att tågtrafiken därmed kan förbättras för alla arbetspendlare här i Stockholmsområdet får SJ också möjlighet att bygga ut en väl fungerande tågtrafik till gagn för hela landet.

Anf. 21 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret, även om det är något försenat. I detta fall kan emellertid förseningen inte bero på lokbrist – kanske på tidsbrist, och det respekterar jag.

Vi är båda eniga om att det är oerhört viktigt att SJ har en punktlig tågtrafik. Men när man läser närmare framstår kommunikationsministerns svar som rätt undvikande. Det sägs: "Alltsedan den kaosartade vintern 1981–1982 till i sommar har också tåg förseningarna fortlöpande minskat. Bakom den här utvecklingen ligger statsmakternas kraftiga satsningar på investeringar i järnvägen."

Man måste fråga sig: Hur kommer det sig då att förseningarna har ökat så kolossalt i höst? Det har faktiskt varit något av rekordförseningar. Enligt SJ:s egna uppgifter försöker man ordna en tåghållning så att åtminstone 85 % av tågen kommer i tid, inom en marginal på fem minuter. Men i höst har man faktiskt varit nere i under 60 %, så det har varit sämre än någonsin – om vi undantar den kaosartade vintern. – trots dessa ökade satsningar.

Visst finns det flera samverkande faktorer. När man började med tågtrafik på den första banan i världen, mellan Manchester och Liverpool, på 1830-talet, skyllde man bl. a. på att man hade kraftig motvind och inte kunde komma fram i tid. Men det har man väl inte skyllt på när det gäller de olika samverkande faktorerna.

En anledning till detta kaos är att det finns en faktor som inte är samverkande, nämligen de anställda vid SJ:s reparationsverkstäder. Kommunikationsministern säger att det enligt SJ inte råder någon total lokbrist, och det är nog helt riktigt. Han säger vidare att det kan förekomma speciella trafikstörningar då det kan "kortsiktigt uppstå lokbrist i vissa områden eftersom man inte kan omdirigera lok från andra områden hur snabbt som helst".

Men det mest fantastiska är att det inte är lokbrist i sig som är anledningen till de många förseningarna. Jag råkade ut för en försening på en halvtimme senast i förra veckan, när jag skulle ner till Lund och det inte fanns något lok. Och beträffande tåget från Göteborg mot Karlstad var det likadant – det fanns inget lok. Detta är rätt fantastiskt, för om jag skulle sätta mig på Stenalinjens färja från Göteborg till Frederikshavn och man plötsligt skulle säga att avgången blir försenad eftersom det inte finns någon propeller, för

Torsdagen den
17 november 1983

*Om åtgärder mot
tåg förseningar på
grund av lokbrist*

det råder propellerbrist – då vore det lika tokigt.

Lok finns faktiskt – det har jag fått uppgift om. Och det är inte fråga om att omdirigera loken, utan det gäller att få en av de samverkande faktorerna, nämligen de anställda, att se till att loken kommer fram. Här reparerar man ju inte lok på lördagar och söndagar utan börjar på måndag morgon, och så får vi vänta på lok. I Sävernäs i Göteborg och Hagalund i Stockholm arbetar man också ytterligt långsamt, och anledningen till det sägs vara missnöje med nya ackordlönesättningar. Jag undrar: Har inte kommunikationsministern alls fått den förklaringen från SJ?

Anf. 22 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Det förhållandet att jag har varit sen med svaret kan inte menligt ha påverkat de förseningar som Hugo Hegeland tar upp, eftersom det handlar om tidigare förseningar.

Det är riktigt att det har varit en försämring. Under bottenläget 1981–1982, förra vintern, var endast 8 % av tågen försenade mer än en kvart, och förseningarna har sedan minskat ytterligare fram till i höst.

Jag nämnde inte alla samverkande faktorer – Hugo Hegeland har hjälpt mig med att räkna upp dem – men jag kan säga att framför allt oktober blev en dålig månad för SJ. Då var uppemot 20 % av tågen försenade mer än en kvart. Det är bara att konstatera att SJ arbetar intensivt för att återigen förbättra tågföringen, och hittills i november har också antalet förseningar minskat totalt sett.

Jag är medveten om att det ibland är stora svårigheter för SJ att hålla tågtiderna, men jag kan försäkra Hugo Hegeland att alla hos SJ gör allt som står i deras makt. Det finns självfallet ett intresse bland SJ:s anställda att se till att framför allt resenärerna inte drabbas av tåg förseningar. Att det understundom kan inträffa förseningar på grund av mellankommande omständigheter kan vi tyvärr inte göra någonting åt. Vi får väl leva med detta, men jag vill uttrycka förhoppningen att alla skall hjälpas åt för att klara situationen.

Anf. 23 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Inte skall vi väl leva med dessa förseningar och leva med att SJ inte kan reparera lok på lördagar och söndagar. Tänk om SAS skulle resonera likadant. Då skulle det inte vara någon ordning på det företaget. Men tack vare att man har satt i system att tillgodose just kundernas behov, har man lyckats uppnå en punktlighet som överträffar alla andra flygföretags. Det är klart att man inte skall ställa in reparationsarbetet på lördagar och söndagar.

Nu sade kommunikationsministern att SJ arbetar intensivt – ja, om man undantar lördagar och söndagar. Då kan man ju inte reparera lok. Så får inte ett företag som skall betjäna allmänheten agera.

Kommunikationsministern sade vidare att han inte kan lova mig att förseningar aldrig mer kommer att hända. Jag är emellertid mycket mera blygsam, herr kommunikationsminister. Kan kommunikationsministern

bara lova att det inte blir några tåg förseningar nästa vecka är jag mycket tacksam.

Nr 26

Torsdagen den
17 november 1983

*Om svenska fartygsbesättningsars
uppdrag i utlandet*

Anf. 24 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Om det vore så, att det bara gällde verkstadskapaciteten, skulle man kanske kunna klara av problemet. Men, Hugo Hegeland, just den vecka som det här gäller förelåg det en del andra omständigheter, bl. a. storm med trädfällning. Tyvärr kan inte en reparationsverkstad hindra storm och trädfällning.

Det finns också ett annat fenomen, och det är kanske inte så känt. Under lövfällningstiden finns det vissa problem när det gäller framkomligheten för lok. Jag föreställer mig att även detta är en omständighet som man inte kan avhjälpa genom att förbättra verkstadskapaciteten.

Man måste ha klart för sig att det inte erfordras enbart mekaniska insatser för att klara situationen, vilket vi också ofta har upplevt beträffande flyget. Naturligtvis menar inte jag att vi definitivt skall acceptera ständiga tåg förseningar, men jag tror att vi måste vara så pass realistiska, Hugo Hegeland, att vi inser att det finns omständigheter varöver varken SJ:s anställda eller några andra nu levande människor kan råda.

Anf. 25 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Det är klart att det inte är fråga om de omständigheter över vilka varken SJ eller vi kan råda, utan det gäller de fall då det finns en konkret förklaring till förseningarna – denna systematiska maskning på verkstäderna, därför att man är missnöjd med ett avtal.

Statsrådet nämnde att vi har höst med storm och trädfällning, men det är blåst och lövfällning varje höst, och åtskilliga träd faller också, så den förklaringen duger ju inte i detta fall. Däremot har naturligtvis reparationsarbetena utmed banvallarna, tack vare den ökade medelstilldelningen till SJ, bidragit. Men det är irriterande att man, när man har satt sig på ett tåg, finner att tåget står utan lok. Då heter det att det är lokbrist, men det är inte lokbrist. Loken står någon kilometer längre bort, men de har inte reparerats, eftersom det kanske är dagen efter en lördag eller söndag.

Återigen! Jag begär inte garanti mot tåg förseningar för all framtid, men det vore underbart om jag beträffande nästa vecka finge en garanti mot tåg försening.

Överläggningen var härmed avslutad.

**6 § Svar på fråga 1983/84:129 om svenska fartygsbesättningsars
uppdrag i utlandet**

Anf. 26 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Med anledning av att det svenska fartyget Vasa Star hämtats hem från Italien har Alexander Chrisopoulos frågat mig vilka åtgärder som

*Om svenska far-
tygsbesättningsars
uppdrag i utlandet*

regeringen är beredd att vidta för att förhindra att svenska fartygsbesättningar försätts i fara till följd av att de inte har varit tillräckligt informerade om sitt uppdrags verkliga karaktär.

I det fall som återopas i frågan hade en grekisk besättning ockuperat fartyget för att få sina lönekrav tillgodosedda. Jag ser inte något skäl att här gå in på i vad mån eller på vilket sätt det verkligen förelåg direkt fara för den svenska besättningen. Det är dock i alla händelser klart enligt de arbetsrättsliga regler som gäller mellan ett svenskt rederi och dess svenska anställda att rederiet inte får begära att de anställda skall utföra arbete som medför fara för liv eller hälsa. Arbetstagarna är inte skyldiga att utföra arbete under sådana förhållanden. Jag bortser naturligtvis då från sådana risker som är normala i sjöfarten.

Det följer f. ö. också av den svenska arbetsrättsliga lagstiftningen, främst av MBL:s regler om fackliga förhandlingar och om information, att arbetsgivaren är skyldig att på förhand upplysa om sådana omständigheter kring ett arbete som innebär en förändring eller en avvikelse av större betydelse i jämförelse med vad som är normalt. Jag kan inte se att det behövs några ändringar i våra arbetsrättsliga regler på dessa punkter eller några andra särskilda åtgärder av den innebörd som frågan syftar på.

Vad som i detta fall är av särskilt intresse är att det svenska fartyget var föremål för en arbetskonflikt. Jag går inte in på hur det faktiskt och rättsligt förhöll sig i den konflikten. Men även om man ser saken från denna synpunkt finns det klara regler i svensk arbetsrätt, låt vara i mindre mån angivna i lag. Det kan vara på sin plats att peka på att det hos oss uppfattas i första hand som en facklig uppgift att bevaka att reglerna om bl. a. neutralitet och fackliga sympatiåtgärder i arbetskonflikter tillämpas på ett riktigt sätt. Inte heller från denna synpunkt kan jag se att händelsen visar på något behov av åtgärder från regeringens sida.

Anf. 27 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret, som var helt otillfredsställande.

Frågan gäller det svenska Rederi AB Gotlands agerande och ansvar i samband med att fartyget Vasa Star skulle hämtas hem från Ancona i Italien. Vasa Star chartrades från Gotlandsbolaget av det finska bolaget Finn Line för att gå i trafik mellan Vasa och Umeå. Finn Line i sin tur hyrde ut båten till den grekiske redaren Karageorgis Line i somras. Sedan dess och fram till det båten hämtades har den gått i passagerartrafik mellan Patras i Grekland och Ancona i Italien.

När den svenska besättningen, bestående av ett tjugotal sjömän som anställdes av Rederi AB Gotland, kom ned till Italien, möttes man av en situation som var helt annan än den man tänkt sig eller informerats om. Båten låg på internationellt vatten, ockuperad av ett femtiotal sjömän ur den grekiska besättningen, som ville ha sina löner.

Dessutom hade den med olika tillhyggen beväpnade grekiska besättningen båtens kassaskåp i sin besittning. Kassan ägdes av Karageorgis Line och

innehöll drygt 2 milj. kr.

Förvaret av kassan uppfattades av den grekiska besättningen som ett slags garanti eller påtryckningsmedel för att besättningen skulle få ut sina löner. Huruvida detta förvar uppfattades på samma sätt av de svenska resp. finska redarna, som hade ekonomiska fordringar på Karageorgis Line, kan ingen svara på med säkerhet. Faktum är att kassan och förvaret av den spelade en väsentlig roll i den svenska besättningens uppgifter.

Händelseförloppet ombord på fartyget är en lång historia, som jag inte hinner gå in på, men jag kan säga att det var fyllt av spända och farliga situationer. Det hela hade kunnat resultera i farliga handgripligheter och sammandrabbningar om inte besättningarna i direkt kontakt garanterade varandras säkerhet och trygghet.

Den relativt lugna upplösningen av den här sjörövarhistorien kan utesluta tillskrivs sjömännens klassmedvetenhet och solidaritetskänsla.

Faktum är att Rederi AB Gotland, genom att underlåta att informera besättningen om de verkliga förhållandena ombord och genom att undanhålla sanningen om uppdragets verkliga karaktär, har utsatt besättningen för direkt fara. Besättningsmännen fick agera svartfötter och polis gentemot den grekiska besättningen för att lösa ekonomiska tvister och konflikter mellan olika redare. Detta får inte förekomma i fortsättningen!

Kommunikationsministern säger i sitt svar, med hänvisning till svensk lagstiftning, att han inte kan göra något. Detta är högst otillfredsställande.

Anf. 28 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Jag har svarat på den fråga Alexander Chrisopoulos har ställt, nämligen vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att förhindra att svenska fartygsbesättningar i framtiden försätts i liknande situationer. Jag har redogjort för de lagar och regler som gäller och konstaterat att det således inte saknas lagar för att kunna komma till rätta med det här problemet. Jag kan bara konstatera att därest man inte följt dessa lagar måste det bli en prövning i arbetsdomstolen.

Regeringen har medgivit undantag från tillämpningen av sjömanslagen för den besättning som är anställd av det finska rederiet resp. av det grekiska rederiet. Själva uthyrningen av fartyget är inte tillståndspliktig. Men jag kan väl nämna för Alexander Chrisopoulos att jag i den proposition om mönstring av sjömän som nu ligger på riksdagens bord aviserar att jag avser att föreslå regeringen att det tillsätts en utredning som skall kartlägga problemen vid just bare-boat charter, lägga fram förslag till lösning av lagtekniska problem och tillsynsproblem och även ta ställning till frågan, om bare-boat charter till utlänning i framtiden bör vara tillståndspliktig.

Såvitt jag vet väntas riksdagen i december behandla propositionen om mönstring av sjömän. Där får väl då klarläggas huruvida denna komplettering i laghänseende behövs. Övrig lagstiftning anser jag tillfyllest. Sedan får man pröva huruvida rederiet har levt upp till lagens mening.

Nr 26

Torsdagen den
17 november 1983

*Om svenska fartygsbesättningsars
uppdrag i utlandet*

Anf. 29 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Kommunikationsministern säger med hänvisning till gällande lagstiftning, inte minst på MBL:s område, att han inte kan göra någonting – det enda han kan göra är att hänvisa till den lag som finns. Men problemet är ju att den här händelsen kunde inträffa, trots att vi har denna lagstiftningen. Lagstiftningen som sådan har alltså inte på något sätt förhindrat att en svensk besättning används på det här sättet. Frågan gällde vad kommunikationsministern kunde göra för att förhindra att liknande händelser, trots den lagstiftning som finns, inträffar i framtiden.

Ett svar som innebär en deklARATION av att man inte kan göra någonting är ju en fingervisning till redarna om att de i fortsättningen kan använda sig av svenska besättningar för att lösa sina ekonomiska konflikter eller tvister genom att undanhålla dem sanningen om uppdragets karaktär och få dem att spela rollen av poliser eller svartfötter i olika arbetsrättsliga konflikter. Det mest ledsamma i det här är att den kommunikationsminister som säger detta är en kommunikationsminister som skall representera framför allt arbetarklassens intressen.

Anf. 30 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Det uppdrag som den svenska besättningen fick betraktades som en vanlig avlösning, Alexander Chrisopoulos! När besättningen reste till Italien med flyg fanns ingenting som tydde på att man kunde vänta några oroligheter.

Vad jag har sagt är, Alexander Chrisopoulos, att det finns en lagstiftning som reglerar det här. Skulle det vara så att redaren inte har följt lagstiftningen hänvisar jag till att det får prövas huruvida man har gjort det. Jag hänvisar också till att man enligt förslag i den proposition som har framlagts för riksdagen skall undersöka om det är nödvändigt att också lagreglera liknande charter.

Anf. 31 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Jag har i min hand en rapport som är underskriven av de flesta i den svenska besättningen. Av rapporten framgår att dagen efter att de gått ombord på ett fartyg som ligger och kryssar på internationellt vatten får de order om att fångsla fyra greker.

Tillhyggen, rep och annat fanns till hands för uppdraget som, om det blev en sammandrabbning, skulle äventyra den svenska besättningens hälsa. Den grekiska besättningen var känd för de svenska redarna. De kände också till att fartyget befann sig på internationellt vatten och att det pågick en arbetskonflikt.

Sådant här måste på något sätt förhindras i framtiden. Det hjälper inte att hänvisa till den gällande lagstiftningen. Jag behöver inte ställa någon fråga för att få reda på vad lagen säger, utan det kan jag läsa innantill själv.

Frågan är vad man kan göra för att förhindra sådana här situationer trots lagstiftningen. Det borde kommunikationsministern försöka svara på.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
17 november 1983

*Om ökad lärlings-
utbildning*

Anf. 32 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Per Unckel har frågat mig om jag är beredd att medverka till att en stor del av gymnasieskolans yrkesutbildning överförs till lärlingsutbildning i företagen i enlighet med det principförslag moderata samlingspartiet presenterat. Per Unckel har också bett mig redovisa mina eventuella invändningar mot det moderata förslaget.

Skolöverstyrelsen inkom i början av hösten med en utvärdering av försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning. Jag avser att lägga fram förslag rörande lärlingsutbildningens framtida utformning i 1984 års budgetproposition. Riksdagen får då möjlighet att samlat debattera och ta ställning till lärlingsutbildningens framtida inriktning. I det sammanhanget kommer det förmodligen att finnas anledning att med riksdagen som forum också debattera förslag från moderata samlingspartiet, i den mån sådana läggs fram motionsvägen.

Jag vill rent principiellt framhålla att jag anser att lärlingsutbildningen kan vara ett bra komplement till gymnasieskolan. Det gäller främst inom vissa hantverksyrken. På orter där det inte finns tillräckligt underlag för gymnasieutbildning kan lärlingsutbildning vara den lämpligaste lösningen. Det kan också finnas sociala skäl för att använda lärlingsutbildning. Enligt min mening är det emellertid utomordentligt viktigt att slå vakt om och utveckla den breda yrkesförberedande utbildning av god kvalitet som gymnasieskolan ger. Lärlingsutbildning varken kan eller bör ersätta denna yrkesutbildning.

Anf. 33 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Jag vill också tacka statsrådet för hennes beredvillighet att gå mina tidsönskemål till mötes och ge svaret på frågan i dag i stället för nästa vecka.

Herr talman! Sverige har en alarmerande hög arbetslöshet bland unga. Skälet till detta är bl. a. en dålig ekonomi, som den nuvarande regeringen förvisso inte gör bättre, men det är också en uppenbarligen felinriktad yrkesutbildning. I en redovisning som skolöverstyrelsen presenterade här-omdagen visar det sig att den kategori ungdomar där arbetslösheten i dag ökar snabbast är den som har gymnasial teknisk utbildning.

Vi har från moderaternas sida presenterat ett förslag till hur en betydande del av gymnasieskolans yrkesutbildning skulle kunna överföras till lärlingsverksamhet. Lärlingslinjerna skulle vara två- eller treåriga. Det skulle vara fråga om ett delat ansvar mellan företaget och gymnasieskolan i så måtto att gymnasieskolan alltfört skulle svara för teorin, medan praktiken skulle falla på lärlingsföretaget. Lön skulle utgå i förhållande till den arbetsinsats lärlingen skulle göra. Företag som tar emot lärlingar skulle vara sådana som i förväg har auktoriserats för denna typ av verksamhet.

Vi har en god förebild i hur detta har utnyttjats i Österrike. Där har det gått bra. Ungdomarna får arbete på ett sätt som över huvud taget inte är jämförbart med de svenska förhållandena. Ungdomsarbetslösheten är en

*Om ökad lärlings-
utbildning*

tredjedel så hög i Österrike, bl. a. av det skälet att yrkesutbildningen är bra, anpassad till företagens behov, och därför att företagen är medvetna om att de lärlingar som de så småningom har utbildat passar väl in i deras verksamhet.

Herr talman! Till detta är statsrådet nu uppenbarligen mycket negativ. Det är dystert för alla de ungdomar som går utan arbete, inte minst därför att, sedan vårt förslag presenterades, intresset från både ungdomar och företag varit utomordentligt stort för att omedelbart starta en verksamhet av detta slag.

Statsrådet ser lärlingsutbildningen som ett komplement, lämplig för hantverksyrken och för orter där det inte finns underlag för annan gymnasieutbildning. Varför denna avoghet, Lena Hjelm-Wallén?

Det känns som något slags återfall i den negativism gentemot lärlingsutbildning som vi trodde att vi hade övervunnit under de senaste årens fruktbara debatt om denna typ av utbildningsinriktning.

Herr talman! Poängen är ju att vi genom exemplets makt är övertygade om att lärlingsutbildning faktiskt är bättre än den utbildning som gymnasieskolan i dag kan erbjuda. Den är bättre i den yrkesinriktade delen. Vi slår vakt om teorin samtidigt som vi skapar möjligheter att utbilda ungdomarna på de bästa tänkbara av utrustningar, nämligen de som finns ute i företagen.

Jag vill fråga statsrådet: Är det verkligen så, att det förslag som kommer i budgetpropositionen skall präglas av en så uttalad negativism som den statsrådet ger uttryck för i den principiella deklaration med vilken hon avslutar sitt svar?

Anf. 34 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag vill bestrida att detta är en negativ inställning till lärlingsutbildningen.

Jag har klargjort att lärlingsutbildningen kan vara bra i en hel del fall, och då skall också lärlingsutbildning användas, men jag tror inte att det går att helt ersätta nuvarande yrkesutbildning med lärlingsutbildning. På den punkten menar jag att moderaterna är orealistiska.

Jag anser att vi skall gå vidare med att förbättra och förstärka den gymnasiala yrkesutbildningen. Och jag tror att man särskilt skall göra detta genom att knyta den närmare till verkligheten ute på arbetsplatserna. Detta gäller både den praktiska och den teoretiska utbildningen.

Det finns alltså anledning, tycker jag, att se över möjligheterna att underlätta inbyggd utbildning och annan företagsförlagd utbildning inom gymnasieskolan. Jag är beredd att arbeta för det. Jag är också beredd att arbeta med lärlingsutbildning i de fall det passar. Men jag är inte beredd att allmänt göra avkall på den gymnasiala yrkesutbildningens bredd och kvalitet. Vi har kontroll över den då den bedrivs i samhällets regi. Vi kan dock aldrig få samma kontroll över den då den sker i lärlingsutbildningens form.

Anf. 35 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag vet inte om jag skall uppfatta det som statsrådet nu sade som en modifiering av hennes ursprungliga svar. För att vara positiv i denna debatt och för de ungdomars skull som den här debatten faktiskt handlar om väljer jag emellertid den tolkningen.

Statsrådet är inte nu beredd att helt ersätta den nuvarande yrkesinriktade utbildningen i gymnasieskolan med lärlingsutbildning. Nej, det tror jag heller inte att någon har föreslagit. Vad vi för vår del har föreslagit är att utbildningslinje på den yrkesinriktade delen av gymnasieskolan, som lika väl, eller bättre, kan överföras till företagen, i dess helhet skall överföras dit. Detta bör ske av det enkla skälet att vi, som jag tidigare sade, med exemplets makt har visat att yrkesutbildning i den formen är mer effektiv när det gäller att garantera ungdomarna nödvändiga arbeten efter det att utbildningen är avslutad.

Jag vill fråga statsrådet: Är ni beredd att lyfta ut hela linjer som i dag ligger inom gymnasieskolan för att nå denna goda sysselsättningseffekt?

Statsrådet säger vidare att hon inte är beredd att ge avkall på gymnasieskolans bredd i, såvitt jag förstår, dessa yrkesinriktade delar. Nej, herr talman, det är inte heller vi. Det är därför vi har föreslagit att den teoretiska utbildningen alltfört skall ske inom gymnasieskolans ram. Vi har föreslagit att eleverna skall spendera en à två dagar i veckan i gymnasieskolan för denna typ av utbildning. Vi har särskilt nämnt ämnena svenska och samhällskunskap som nödvändiga för alla utbildningar, och till detta kommer ett antal tillval.

Men vad vi vill ha sagt med vårt förslag är ju att den yrkesinriktade delen av dessa utbildningar bättre sköts ute i företagen där den moderna utrustningen finns, där erfarenheten av arbetslivet finns och där man samtidigt med själva yrkesutbildningen som ung människa också kan få utbildning i vad arbetsliv och arbete faktiskt innebär.

Arbetslivets regler, Lena Hjelm-Wallén, måste man lära sig i arbetslivet. Kan man dem när utbildningen i arbetslivet är avslutad, ökar möjligheterna dramatiskt att få ett varaktigt arbete.

Anf. 36 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Beträffande frågan om samverkan mellan skola och arbetsliv deklarerade jag att jag anser att den bör öka, och det är bra om vi kan hitta lämpliga former för mer av företagsförlagd utbildning. Man måste emellertid göra skillnad mellan företagsförlagd utbildning allmänt sett och lärlingsutbildningen. Lärlingsutbildningen är bara en liten del i detta.

Moderaterna gör ett fel om de tror att det är utbildningssystemets utformning som är den främsta orsaken till ökningen av ungdomsarbetslösheten. Man bortser då ifrån att ungdomsarbetslöshetens utveckling under 1970-talet har varit i stort sett densamma i alla västerländska länder, trots att man har mycket olikartade utbildningssystem.

Det här är mycket komplexa frågor, och man kan inte bara säga att mer lärlingsutbildning är lösningen på dem. Så enkelt är det faktiskt inte.

Torsdagen den
17 november 1983

*Om ökad lärlings-
utbildning*

Anf. 37 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag håller med statsrådet om att ungdomsarbetslösheten ökar i hela västvärlden, men det är inte detta som är poängen.

Ungdomsarbetslösheten i Sverige är skyhögt högre än i andra länder med andra utbildningssystem. När ungdomsarbetslösheten ökar både i Österrike och i Sverige, för det gör den, får man inte av detta dra slutsatsen att vi alla är ungefär lika goda kalsupare på utbildningsområdet. I Österrike är ju den totala ungdomsarbetslösheten bara en tredjedel av vår, mycket – säger de själva – beroende på den förtroendefulla samverkan som där har åstadkommits mellan företagen och utbildningssystemet. Det är det jag vill åstadkomma i Sverige också.

Utbildningsministern säger att lärlingsutbildningen bara är en liten del av den i dag företagsförlagda utbildningen. Ja, tyvärr är den det.

Jag tror på all företagsförlagd utbildning, men jag tror mera på lärlingsutbildning av det enkla skälet att bara lärlingsutbildningen kan skapa en förtroendefull samverkan mellan företaget och lärlingen. Den företagsförlagda vanliga gymnasiala utbildningen kommer alltid att litet grand ha karaktären av att eleven är gäst hos verkligheten.

Anf. 38 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag tycker fortfarande att moderaternas analys av ungdomsarbetslösheten är väldigt tunn. Det är ju mycket komplicerade faktorer som ligger bakom. Tag t. ex. det förhållandet att så många av de enkla arbetsuppgifter – introduktionsjobb av olika slag – som förr fanns och som lämpade sig för ungdom nu i stor utsträckning har försvunnit, eftersom arbetslivet har förändrats. Jag tror att vi är många som beklagar den utvecklingen, men att så har skett är någonting vi får konstatera.

Näringslivet har på något sätt vant sig av med ungdomar. Jag tycker att det vore bra om man i en samverkan mellan skola och arbetsliv återigen kunde vänja näringslivet vid att räkna ungdomar som människor som också har rätt till jobb.

Anf. 39 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Utbildningsministern anser att min analys av ungdomsarbetslöshetens orsaker är tunn.

Jag började mitt anförande med att tala om de ekonomiska frågorna, men detta får man inte diskutera med utbildningsministern, för då får man en reprimand av talmannen för att man har riktat sig till fel statsråd. Vad jag i stället har gjort är att jag försökt peka på den del av ungdomsarbetslösheten som hänger samman med skolan.

Utbildningsministern hänvisar nu till att lätta arbeten har försvunnit. Men det är faktiskt inte något som är unikt för Sverige. Lätta arbetsuppgifter har försvunnit också från Österrike, men ungdomsarbetslösheten är där ändå bara en tredjedel av den som vi har i Sverige. Jag drar den slutsatsen att det måste ligga något i vad österrikarna säger, nämligen att ungdomsarbetslöshetens låga nivå i Österrike hänger samman med den goda relationen till företagen.

Statsrådet säger att hon gärna vill vänja företagen vid att ta emot ungdomar och vid att räkna in ungdomarna i sitt arbete. Men själva utgångspunkten för min fråga är ju att företagen redan har visat sig positiva till våra förslag på ett sätt som trotsar våra vildaste förväntningar. Nu väntar vi på att regeringen skall göra det möjligt att låta denna positiva inställning också ge utslag i form av ett ökat antal lärlingsplatser, enligt de förslag som vi har presenterat.

Det är ledsamt att statsrådet är så negativ och njugg i sin attityd. Vi får väl hoppas att det blir bättre till våren, då verkligheten har kommit ytterligare ett steg närmare också kanslihusets bastioner.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1983/84:129 och 130 till arbetsmarknadsutskottet

1983/84:131 till jordbruksutskottet

1983/84:132 till arbetsmarknadsutskottet

1983/84:133 till utbildningsutskottet

1983/84:134 och 135 till kulturutskottet

1983/84:136–138 till utbildningsutskottet

1983/84:139 till utrikesutskottet

1983/84:140 yrkandena 1–10 till utbildningsutskottet

yrkandena 11 och 12 till socialförsäkringsutskottet

1983/84:141 yrkandena 1 och 2 till finansutskottet

yrkandena 3 och 4 till skatteutskottet

1983/84:142 till utrikesutskottet

1983/84:143 till försvarsutskottet

1983/84:144 och 145 till socialförsäkringsutskottet

1983/84:146 till kulturutskottet

1983/84:147–150 till utbildningsutskottet

1983/84:151 till trafikutskottet

1983/84:152 till jordbruksutskottet

1983/84:153 och 154 till bostadsutskottet

1983/84:155 till arbetsmarknadsutskottet

9 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1983/84:59 Försök med uppdelning av krigsförbandsövningar inom armén

10 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1983/84:156 av *Nils Åsling*

Fortsatt giltighet av lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel (prop.

1983/84:43)

1983/84:157 av *Knut Wachtmeister m. fl.*

1983/84:158 av *Lars Werner m. fl.*

Ändring i beskattningen av realisationsvinster på börsaktier, m. m. (prop. 1983/84:48)

1983/84:159 av *Kerstin Anér*

Ny organisation för postverket (prop. 1983/84:34)

1983/84:160 av *Jan-Erik Wikström m. fl.*

Arbete i ungdomslag hos offentliga arbetsgivare (prop. 1983/84:46)

11 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 16 november

1983/84:51 av *Ingrid Sundberg* (m) till statsrådet Mats Hellström om åtgärder mot handelshinder gentemot u-länderna:

Sverige har en lång tradition som försvarare av frihandel i utbudet av varor mellan världens olika länder. Vi har varit föregångare när det gäller avveckling av tullar, och i olika internationella organisationer medverkar Sverige till att främja principerna för frihandel och avveckling av olika handelshinder.

Vår biståndspolitik har utvecklats från en humanitärt inriktad hjälpverksamhet till uppbyggandet av samarbetsavtal med våra mottagarländer. Sådant samarbete grundas på våra fyra biståndsmål och skall i ökad grad inriktas mot fattiga länder med syfte att där också nå de fattigaste människorna.

Brist på utländsk valuta utgör det största hindret för utvecklingsländernas möjlighet till ökad välfärd. En stor del av det svenska u-landsbiståndet har hittills utgjorts av importstöd, men gjorda erfarenheter visar på flera nackdelar med den formen av bistånd. Enighet råder därför om angelägenheten av att u-ländernas andel av världshandeln ökar och att deras möjligheter att bygga upp en exportindustri underlättas. Genom uppbyggnad av en effektiv produktionskapacitet ökar också u-ländernas självförsörjningsgrad, och de blir därmed mindre importberoende.

U-ländernas förmåga att utveckla sin industriproduktion för export är av central betydelse för deras ekonomiska utveckling. Medan u-hjälp av den bidragsgivande typen ofta tycks ha passiviserat ländernas egen produktion har exportutsikter en stimulerande inverkan på densamma. Produktionen blir effektivare och får spridningseffekter på övrig verksamhet.

Den ekonomiska kris som drabbat världen har haft rent negativa effekter på utvecklingen mot ökad frihandel. Allt fler i-länder har infört eller överväger att införa restriktioner av olika slag. Också ansträngningarna från

*Meddelande om
frågor*

vårt eget land att fortsatt verka för borttagandet av befintliga handelshinder tycks ha avtagit.

Den i Sverige viktigaste u-landsprotektionismen gäller i dag dels textil- och beklädnadsvaror, dels jordbruksprodukter. Vi har i dag s. k. frivilliga textilbegränsningsavtal med 16 lågprisländer, och risk finns för att antalet ökar. Införandet av icke-tariffära handelshinder kan inte anses ligga i linje med principerna för svensk utrikeshandel även om de, som i detta fall, kan försvaras med hänvisning till de undantagsregler som rymms inom det s. k. multifiberavtalet.

Utrikeshandelsministern har i sitt tal i FN:s generalförsamlings andra utskott pekat på betydelsen av att gå från ord till handling.

Mot bakgrund därav och med hänvisning till det anförda önskar jag ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder har regeringen i praktiken vidtagit för att motarbeta uppkomsten av nya handelshinder och för att genomföra uppföljningsprogrammet från UNCTAD VI?
2. Kommer regeringen att aktivt verka för att svenska, icke-tariffära, handelshinder gentemot u-länder undanröjs?

12 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 16 november.

1983/84:157 av *Ivar Virgin* (m) till utrikesministern om åtgärder med anledning av vissa rapporterade brott mot de mänskliga rättigheterna i Iran:

Enligt en rapport från Amnesty International den 28 september 1983 finns det nu bevis för att hemliga avrättningar utförs i de iranska fångelserna.

Detta skulle innebära att antalet avrättningar ligger avsevärt över den officiellt angivna siffran 5 000 personer sedan revolutionen 1979.

Bland offren återfinns tonåringar och havande kvinnor. Internationell rätt förbjuder avrättningar av dessa grupper.

Tortyr förekommer i stor utsträckning.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga utrikesministern om vilka åtgärder regeringen vidtagit för att uttrycka sin allvarliga oro över de fortgående brotten mot de mänskliga rättigheterna i Iran.

Har Sverige tagit några initiativ i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna i samma syfte?

1983/84:158 av *Sten Sture Paterson* (m) till utrikesministern om den politiska situationen i Zimbabwe:

Regeringens i Zimbabwe förföljelse av politiska motståndare har tagit en allvarlig vändning genom att överraskande rikta sig mot biskop Abel Muzorewa.

Den 31 oktober häktades Muzorewa i samband med säkerhetsoperationer mot påstådda "subversiva element".

I december förra året drogs passet in temporärt för förrre premiärministern Ian Smith. Oppositionsledaren Joshua Nkomo fick sitt pass indraget i mars månad i år.

Någon rättslig prövning har inte skett i något av fallen. Härtill kan fogas alla tillförlitliga rapporter om av ZANU styrda lokala val. Vid dessa har principen om fria val med bevarad valhemlighet undanröjts genom att väljarna öppet måst deklarerat sitt ställningstagande.

Mot denna bakgrund vill jag fråga om utrikesministern anser att skeendet i Zimbabwe vittnar om en demokratisk samhällsutveckling under beaktande av de mänskliga rättigheterna, vilket är ett av de svenska biståndsmålen.

den 17 november

1983/84:159 av *Larz Johansson* (c) till utbildningsministern om lärarnas arbetstider:

För ca nio månader sedan hade jag anledning att ställa en fråga till statsrådet Bengt Göransson om lärarnas arbetstider. Frågan var då föranledd av vissa uttalanden av skolstyrelsens ordförande i Åstorps kommun, som hade hävdat att lärarna har en i förhållande till andra grupper på arbetsmarknaden kortare årsarbetstid. Statsrådet Göransson svarade då att han inte delade denna uppfattning.

Sedan dess har debatten av och till fortsatt med nya utspel, bl. a. av samme skolstyrelseordförande. På sistone har också utbildningsministern gjort uttalanden av en sådan innebörd att den leder fram till en förlängning av lärarnas totala årsarbetstid. Detta i kombination med arbetsgivarverkets s. k. skiss till avtalskonstruktion har vållat stor oro bland skolans personal.

Med anledning av detta vill jag ställa följande fråga:

Anser utbildningsministern att lärarnas totala årsarbetstid behöver förlängas och att en större del av denna arbetstid behöver förläggas till skolans lokaler?

1983/84:160 av *Tore Nilsson* (m) till kommunikationsministern om verksamheten vid SweRoad Consulting AB:

Underhållet av de svenska vägarna är eftersatt på grund av medelsbrist.

Samtidigt satsar vägverket stora belopp i en utlandsverksamhet, som av många bedöms som ett vågspel.

Vill statsrådet redogöra för dels statens del i SweRoads kostnader för projekteringar och byggnadsföretag från början, dels vart vinsten från verksamheten går?

1983/84:161 av *Ove Eriksson* (m) till utbildningsministern om lärararbete i kollektiv:

Av gjorda uttalanden framgår att utbildningsministern anser, att eftersom eleverna skall fostras till arbete i grupp, måste lärarna arbeta i kollektiv och därför fullgöra en större del av sitt arbete i skolan.

Uppfattningen strider uppenbart mot riksdagsbeslutet om Lgr 80, enligt vilket arbete i arbetslag skall vara frivilligt.

Anser statsrådet att arbete i arbetslag skall vara obligatoriskt i framtiden?

Kommer kravet på lärararbete i kollektiv att utsträckas också till gymnasieskolan?

1983/84:162 av *Lennart Pettersson* (s) till finansministern om förmögenhetsbeskattningen av aktier på börsens OTC-lista:

För skatteplanerande privatpersoner har börsens OTC-lista blivit en ny guldgruva. Orsaken till detta är att medan vanliga börsaktier i förmögenhetsdeklarationen skall tas upp till gällande aktiekurser, behöver aktierna på OTC-listan endast tas upp till 30 % av substansvärdet (= bolagets tillgångar minus dess skulder).

Detta innebär en avsevärd skattereduktion för alla som äger OTC-aktier, inte bara för huvudaktieägaren, som det från början var tänkt. En jämförelse mellan kursvärdet på OTC-aktierna och deras substansvärde visar att, med nu gällande regler, ägare av dessa aktier behöver ta upp till förmögenhetsbeskattning i genomsnitt endast 10 % av kursvärdet. Detta är inte rimligt vare sig med hänsyn till principen om skatt efter bärkraft eller mot bakgrund av den fulla beskattning som träffar börsaktier på A 1- och A 2-listan.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få fråga finansminister Kjell-Olof Feldt:

Avser regeringen att framlägga förslag till riksdagen som minskar de stora skatteförmåner när det gäller förmögenhetsbeskattningen som nu ges till köpare av aktier som noteras på börsens s. k. OTC-lista?

1983/84:163 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till finansministern om en ny skatteomläggning:

Regeringen uppger att dess krispolitik bl. a. syftar till att fördela bördorna rättvist. Trots detta genomdriver nu regeringen en skatteomläggning som ger flerdubbelt mer till dem som har höga inkomster. De justeringar som har gjorts i förhållande till skatteuppgörelsen med folkpartiet och centern är helt otillräckliga för att tillmötesgå den hårda kritiken från fackligt håll i framför allt Västmanland, Dalarna och Norrbotten.

Den orättvisa skatteomläggningen genomförs i en tid med rekordstora bolagsvinster och kraftigt ökade kapitalinkomster samtidigt som industriarbetarnas timlöner på tre år sjunkit med 7 %.

Nr 26

Torsdagen den
17 november 1983

*Meddelande om
frågor*

Nr 26

Torsdagen den
17 november 1983

*Meddelande om
frågor*

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga finansministern:

När kommer regeringen att föreslå en skatteomläggning som är förenlig med en politik som syftar till att fördela bördorna rättvist?

13 § Kammaren åtskildes kl. 13.12.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert